

УДК 338.1

Мурашко І.С.,
викладач кафедри економіки та менеджменту,
Придунайська філія
Міжрегіональної Академії управління персоналом

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МЕХАНІЗМ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА»

Мурашко І.С. Визначення поняття «механізм стійкого розвитку підприємства». У статті досліджено формулювання поняття «механізм стійкого розвитку підприємства». Проаналізовано наявні в науковій літературі підходи до складових цього поняття, зокрема «механізм розвитку» «механізм управління розвитком» та «стійкий розвиток підприємства». Визначено, що існує багато підходів до визначення понять «механізм розвитку» та «стійкий розвиток підприємства», кожен з яких має свої переваги та недоліки, при цьому майже не досліджено поняття саме механізму стійкого розвитку підприємств. На підставі проведеного дослідження сформульовано авторське визначення поняття «механізм стійкого розвитку підприємства», що враховує здатність підприємства до навчання та отримання навичок і досвіду.

Ключові слова: механізм, стійкий розвиток підприємства, система, механізм стійкого розвитку підприємства, біономічний підхід.

Мурашко І.С. Определение понятия «механизм устойчивого развития предприятия». В статье исследована формулировка понятия «механизм устойчивого развития предприятия». Проанализированы существующие в научной литературе подходы к составляющим этого понятия, в частности «механизм развития» «механизм управления развитием» и «устойчивое развитие предприятия». Определено, что существует много подходов к определению понятий «механизм развития» и «устойчивое развитие предприятия», каждый из которых имеет свои преимущества и недостатки, при этом почти не исследовано понятие именно механизма устойчивого развития предприятий. На основе проведенного исследования сформулировано автор-

ское определение понятия «механизм устойчивого развития предприятия», которое учитывает способность предприятия к обучению и получению навыков и опыта.

Ключевые слова: механизм, устойчивое развитие предприятия, система, механизм устойчивого развития предприятия, бионический подход.

Murashko I.S. Definition of the concept of “sustainable enterprise development mechanism”. The article deals with the formulation of the concept of “mechanism of sustainable development of the enterprise”. The available approaches in the scientific literature to the components of this concept, in particular, “mechanism of development,” “development management mechanism,” and “sustainable development of the enterprise” are analyzed. It is determined that there are many approaches to the definition of the concepts of “mechanism of development” and “sustainable development of the enterprise,” each of which has its advantages and disadvantages, while the concept of “mechanism of sustainable development of enterprises” is almost not investigated. On the basis of the research, the author’s definition of the concept of “mechanism of sustainable development of the enterprise” was formulated, taking into account the company’s ability to learn and obtain skills and experience.

Key words: mechanism, sustainable development enterprise, system, mechanism of sustainable development of enterprise, bionomic approach.

Постановка проблеми. Необхідною умовою подолання кризових явищ в економіці України є ефективне функціонування підприємств, якого можна досягнути шляхом переходу вітчизняних підприємств до стійкого розвитку, що потребує розроблення механізму стійкого розвитку підприємств України. Проте у сучасній науковій літературі відсутнє єдине розуміння поняття механізму стійкого розвитку підприємства, відповідно, така невизначеність ускладнює його практичне застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування механізму розвитку та управління підприємством приділено багато уваги в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Т.В. Донченко [3], О.Ю. Гаргуша [4], О.П. Чечин [5], І.В. Филиппин [10], А.Н. Пухальський, К.П. Корсунь, О.В. Черданцева [18]. Проте огляд наукових доробок різних авторів дає змогу зробити висновок про відсутність формулювання поняття «механізм стійкого розвитку підприємства».

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення поняття «механізм стійкого розвитку підприємств».

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, для визначення поняття «механізм стійкого розвитку підприємства» необхідно дослідити такі його складові, як механізм, механізм управління розвитком, механізм розвитку підприємства та стійкий розвиток підприємства.

Термін «механізм» походить від грецького слова “mēchanē” та перекладається як «зброя», «машина». Цей термін прийшов в економіку з природничих наук, де механізм визначають як внутрішню будову, систему частин, вузлів та деталей, які забезпечують передачу різних форм руху. У «Тлумачному словнику економіста» механізм розглядається з двох позицій:

– пристрій, прилад, що здійснює низку певних виробничих операцій;

– сукупність процесів, прийомів, методів, підходів або виконання певних дій для досягнення мети [1].

В економіці поняття «механізм» починають розглядати в другій половині 60-х років ХХ століття. Використання економістами терміна «механізм» зумовлене необхідністю задоволення потреби опису соціальних та виробничих процесів у їх взаємодії.

Загалом у науковій економічній літературі розглядаються поняття «господарський механізм» та «економічний механізм». Причому економічний механізм визначається сукупністю економічних методів, способів,

форм, інструментів, важелів дії на економічні стосунки та процеси на підприємстві в рамках забезпечення ефективності бізнес-процесів, а також є складовою господарського механізму. Також виокремлюється така характеристика особливості механізму, як його автоматичність.

Т.В. Донченко [2], О.Ю. Гаргуша [3], А.І. Афоничкин [5], О.П. Чечин [4], О.В. Малик [6] та інші науковці досліджують поняття «механізм управління». Зокрема, Т.В. Донченко [2] вважає, що механізм управління фінансовою стійкістю підприємства є частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує вплив на чинники, від яких залежить загальний результат діяльності суб’єкта. О.Ю. Гаргуша [3] говорить про те, що механізм управління розвитком підприємства є комплексом дій та технік організаційно-економічного характеру, спрямованих на забезпечення стійкого економічного зростання за збалансованості бізнес-процесів на основі використання певних способів, методів та інструментів управління розвитком підприємств, що відповідають специфіці їх діяльності та галузевим особливостям функціонування.

О.П. Чечин [4] вважає, що механізм об’єднує цілепокладання, операційні процеси та організаційне проектування. Схоже визначення механізму розвитку дає А.І. Афоничкин [5], який вважає, що механізм розвитку підприємства – це сукупність цілей, потенціалу, ресурсів, напрямів, правил розвитку. О.В. Малик [5] під механізмом управління розуміє систему цілей, функцій, принципів, методів, завдань та інструментів управління, що взаємодіють між собою та забезпечують ефективне функціонування об’єкта управління.

Р. Дафт описує механізм управління в контексті «сукупності дій і методів впливу на діяльність людей з метою спонукання їх до досягнення організаційних цілей» [7, с. 202].

Л.В. Фролова визначає механізм управління як сукупність (систему) формальних та неформальних правил, процедур, методів, способів, форм, важелів, функцій управління економічними відносинами різного рівня [8]. О.В. Расвнева визначає поняття «механізм розвитку» як найбільш активну частину системи управління, здатну забезпечити цілеспрямований розвиток підприємства [9]. І.В. Филиппин [10], досліджуючи поняття «механізм управління розвитком», представляє його у вигляді трьох блоків: 1) моніторинг, діагностика й оцінювання розвитку; 2) планування; 3) реалізація. При цьому під механізмом управління розвитком він розуміє

такий механізм, що приводить у дію систему управління та реалізує способи взаємодії суб'єктів у внутрішньому і зовнішньому середовищі підприємства.

Деякі дослідники розглядають більш загальні поняття «економічний механізм» та «організаційно-економічний механізм».

Новітнє тлумачення поняття «механізм» представлено Л. Гурвіцом, Р. Майерсоном та Є. Маскіном, які отримали Нобелівську премію у 2007 році за «основоположний внесок у теорію економічних механізмів». Запропонувавши найбільш узагальнююче визначення механізму, яке можна застосувати до будь-якої взаємодії економічних суб'єктів, вони розглядають таку взаємодію як стратегічну гру (тут гра – це опис того, яким чином поводитимуться гравці (економічні суб'єкти), до чого приведе будь-який набір дій) та визначають механізм як форму цієї гри [11]. Розробник механізму намагається вигадати єдині правила гри на всі випадки життя, щоби кожного разу отримувати такі результати, які він бажає.

С.В. Мочерний сутність категорії «організаційно-економічний механізм» визначає як систему основних форм, методів, важелів використання економічних законів, розв'язання протиріч суспільного виробництва, а також формування потреб, створення системи стимулів та узгодження економічних інтересів основних класів і соціальних груп [12, с. 50].

Економічний механізм у промисловості, на думку А.П. Колеснікова [13], слід вважати сукупність конкретних форм зв'язків, а також систему правових, організаційно-управлінських та фінансово-економічних важелів. Я.Б. Бойко розглядає механізм формування потенціалу підприємства, визначаючи його як систему взаємопов'язаних та взаємозалежних важелів, методів, способів, регламентів, правил, умов, що впливають на процес виробництва продукції [14]. Є.В. Щербенко під механізмом управління розуміє сукупність певних методів та засобів впливу керуючої підсистеми на керовану підсистему задля досягнення поставлених цілей на всіх рівнях господарювання. При цьому вчений наголошує на тому, що якщо дії відбуваються в рамках обмежених ресурсів, то є сенс говорити про механізм стійкого розвитку [16].

Цікавим є трактування поняття «механізм розвитку підприємства» А.Н. Пухальским, К.П. Корсунем та О.В. Черданцевою, які зазначають, що механізм розвитку підприємства являє собою «людську діяльність, тобто таку активність, коли певна група людей виконує за визначеними правилами заздалегідь окреслену сукупність робіт» [17]. Отже, в основі механізму управління розвитком підприємства лежить свідомо, цілеспрямована діяльність людей.

Досліджуючи категорію «механізм стійкого розвитку підприємства», Є.М. Шерман визначає механізм як інструмент, що забезпечує поступальний розвиток об'єкта, на який спрямовано рушійну силу чинників зовнішнього середовища [18]. Ю.В. Сидоренко, досліджуючи організаційно-економічний механізм забезпечення стійкого розвитку, визначає його як підсистему у складі господарського механізму управління підприємством, яка реалізує сукупність цілеспрямованих впливів на процеси розвитку задля утримання їх параметрів у безпечних для підприємства, природного середовища та суспільства межах [19].

Таким чином, у науковій економічній літературі визначено такі основні характеристики поняття «механізм» (рис. 1):

1) механізм – це система елементів, а саме цілей, завдань, функцій, методів, організаційної структури, суб'єктів, моніторингу стану, процедур, важелів, інструментів, моделей, підходів, принципів, напрямів розвитку, потенціалу, ресурсів, формальних та неформальних правил, засобів управління, форм, структур, об'єктів;

2) механізм – це схема взаємодії керуючої та керівної підсистем через практичне застосування важелів та методів впливу;

3) за допомогою механізму здійснюється перетворення вхідних умов на бажані процеси, забезпечується вплив на чинники; на механізм спрямована рушійна сила чинників зовнішнього середовища;

4) за допомогою механізму здійснюється узгодження суспільних та приватних інтересів, відбувається взаємодія сторін, розв'язуються протиріччя суспільного виробництва;

5) механізм забезпечує цілеспрямований розвиток під час здійснення збалансованих бізнес-процесів за їх високої ефективності; механізм є процесом забезпечення цілей;

6) механізм – це комплекс взаємопов'язаних управлінських дій та рішень, сукупність конкретних форм зв'язків, а також система правових, організаційно-управлінських та фінансово-економічних важелів;

7) механізм – це стратегічна гра та форма цієї гри;

8) механізм – це сукупність підрозділів (посадових осіб), а також інструкцій, інформації, техніки, яка породжує обов'язкові для всіх працівників приписи;

9) механізм забезпечує утримання параметрів у безпечних для підприємства, природного середовища та суспільства межах.

Проведене дослідження вказує на те, що в науковій літературі вкрай рідко зустрічається визначення поняття «механізм стійкого розвитку підприємства». Одним з авторів, який досліджує сутність механізму забезпечення стійкого розвитку, є М.Ф. Аверкіна, яка це поняття визначає як статично-динамічну (усталену) систему, що відзначається спрямованістю на забезпечення рівноваги між використанням та відтворенням соціально-еколого-економічних ресурсів, досягнення соціально-еколого-економічної безпеки, підвищення рівня логістизації на основі застосування спеціальних принципів, функцій, організаційно-управлінських методів, системи впливів, форм, інструментів та стимулів суб'єктами господарювання з урахуванням потреб нинішніх та прийдешніх поколінь [15, с. 11]. Таке визначення механізму забезпечення стійкого розвитку підприємства є досить повним. Однак більшість сучасних вчених-економістів, зокрема М.Ф. Аверкіна, визначаючи поняття «механізм», застосовує фізичний підхід.

З фізичної точки зору система під час отримання однакової інформації та ресурсів на вході, застосувавши одні й ті ж самі способи та важелі, отримує однаковий результат. На нашу думку, такий підхід не є досконалим, оскільки на практиці економічна система (підприємство) не завжди однаково реагує на однаковий вплив важелів через здатність до навчання або наявність «хворіб», що робить підприємство схожим на живу істоту. Наприклад, під час залучення ресурсів однакової кількості та якості підприємство може виробити більше продукції через зростання продуктив-

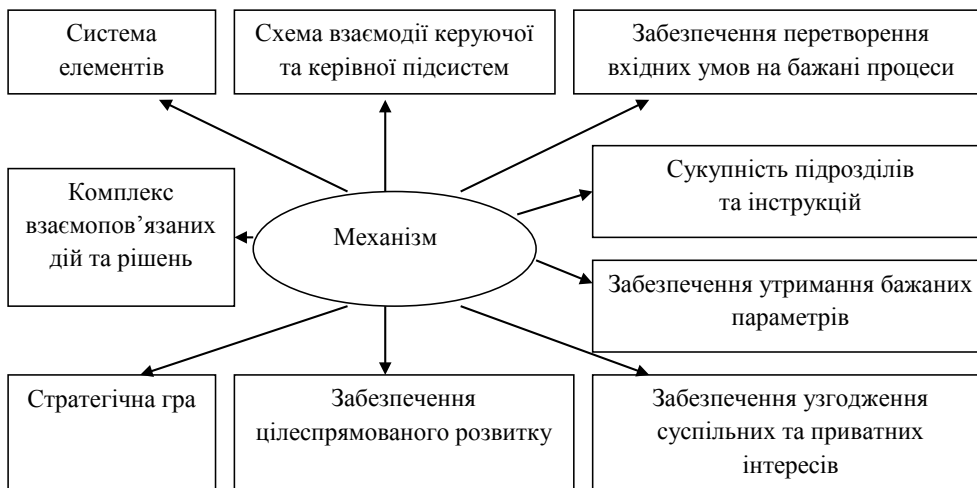

Рис. 1. Основні характеристики поняття «механізм» у науковій літературі

Джерело: розроблено автором

ності праці. Схожість між економічними системами та живими істотами досліджує біономіка. Ми дослідили біономічний підхід до стійкого розвитку підприємства та визначили, що розгляд підприємства як живої істоти дає змогу виявити важливу особливість підприємства, що полягає в його саморозвитку та вдосконаленні задля виживання у зовнішньому середовищі. Отже, ми вважаємо за необхідне до визначення механізму стійкого розвитку застосовувати еволюційний або біономічний підхід [16].

На нашу думку, механізм – це система, яка отримує ресурси та інформацію із зовнішнього середовища, впливає на залучені ресурси через систему взаємопов'язаних, взаємозалежних важелів, способів, правил, навичок та досвіду, отримуючи на виході системи певний очікуваний результат.

Досліджуючи визначення поняття стійкого розвитку підприємства у сучасній економічній літературі, можемо виокремити декілька підходів (рис. 2):

- стійкий розвиток як економічне зростання;
- стійкий розвиток як механізм адаптації;
- стійкий розвиток як соціально-еколого-економічна система;
- фінансовий підхід.

Більшість авторів визначає, що стійкий розвиток підприємства є:

- розвитком, що забезпечує процес розширеного відтворення;
- механізмом адаптації за різних збурюючих впливів;
- узгодженим використанням ресурсів, спрямованим на підвищення рівня ефективності поточної діяльності підприємства та досягнення його стратегічних цілей;
- збалансованим розвитком економічної, екологічної та соціальної складових в інтересах підприємства та суспільства.

Проаналізувавши думки різних вчених-економістів та узагальнивши різні підходи, ми пропонуємо механізм стійкого розвитку підприємства розглядати як динамічну систему взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, яка, отримуючи ресурси та інформацію із зовнішнього та внутрішнього середовища, впливає на них з використанням певних принципів, навичок та досвіду, а також спрямована на забезпечення збалансованості та рівноваги в отриманні економічних, соціальних та екологічних результатів діяльності залежно від стратегічних цілей підприємства й стійкого розвитку.

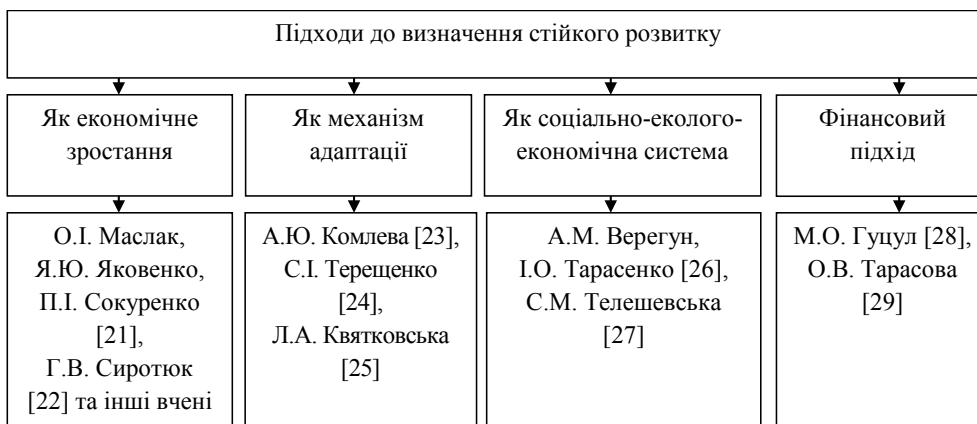

Рис. 2. Підходи до визначення стійкого розвитку

Джерело: розроблено автором

Висновки. В науковій літературі переважно досліджено визначення понять «стійкий розвиток підприємства» та «механізм розвитку підприємства», при цьому майже не вивчено поняття саме механізму стійкого розвитку підприємства. Крім того, більшість вчених-економістів, досліджуючи поняття механізму та стійкого розвитку підприємства, використовують фізичний підхід, проте ми вважаємо доцільним застосовувати біономічний підхід, ототожнюючи підприємство з живими істотами, оскільки воно здатне до навчання. Узагаль-

нюючи підходи до формулювання цих понять, механізм стійкого розвитку підприємств ми визначили як динамічну систему взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, яка, отримуючи ресурси та інформацію із зовнішнього та внутрішнього середовища, впливає на них з використанням певних принципів, навичок та досвіду, а також спрямована на забезпечення збалансованості та рівноваги в отриманні економічних, соціальних та екологічних результатів діяльності залежно від стратегічних цілей підприємства й стійкого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гончаров С.М. Тлумачний словник економіста. Київ: Центр учб. літ., 2009. 264 с.
2. Донченко Т.В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 1. Т. 1. С. 23–27.
3. Гаргуша О.Ю. Концептуальний підхід до формування механізму управління розвитку виноробного підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. № 6. Ч. 2. С. 128–133.
4. Чечин О.П. Механізм формування стратегії розвитку промислового підприємства. Вестник Самарского гос. техн. ун-та. Сер.: Экон. науки. 2014. № 1(11). С. 46–49.
5. Афоничкин А.И., Михаленко Д.Г. Моделирование механизма формирования стратегии развития экономических систем. Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева. 2012. № 1(25). С. 5–12.
6. Малик О.В. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Хмельницький, 2015. 263 с.
7. Дафт Р. Менеджмент / пер. с англ. Санкт-Петербург: Питер, 2006. 864 с.
8. Фролова Л.В., Алексеева Н.И. Удосконалення механізму реалізації управлінських рішень на підприємстві. Європейський вектор економічного розвитку. 2013. № 2. С. 234–243.
9. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. 496 с.
10. Филиппин И.В. Механізм управління розвитком промислового підприємства. Економіка промисловості. 2011. № 4. С. 220–227.
11. Hurwicz L. Mechanism design Theory. Щорічник лауреатів Нобелівської премії з економіки. 2007. URL: http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2007//ecoadv07.pdf.
12. Мочерний С.В. Економічна теорія: посібник. Київ: Академія, 2001. 656 с.
13. Колесніков А.П. Засади механізму забезпечення стійкого розвитку підприємств. Інноваційна економіка. 2013. № 3. С. 93–100.
14. Бойко Я.Б. Механізм управління розвитком експортного потенціалу аграрних підприємств: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Харків, 2016. 217 с.
15. Аверкіна М.Ф. Забезпечення стійкого розвитку міст та агломерацій: автореф. дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.00.05. Луцьк, 2016. 43 с.
16. Мурашко І.С. Біономічний підхід до стійкого розвитку підприємства. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2017. № 3.
17. Щербенко Е.В. Механізми устійчивого розвитку економіки отрасли. Проблемы современной экономики. 2008. № 3 (27). URL: http://work%20-%20D/27августа2012Дисер5/Статьи2012/фахов_журналы.
18. Пухальський А.Н., Корсунь К.П., Черданцева О.В. Формирование механизма устойчивого развития предприятия. Вісник НГУ. 2012. № 1. Т. 12. С. 26–39.
19. Шерман С.М. Організаційно-економічний механізм розвитку підприємств харчової промисловості: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Херсон, 2015. 247 с.
20. Сидоренко Ю.В. Організаційно-економічний механізм забезпечення стійкого розвитку підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Харків, 2013. 24 с.
21. Маслак О.І., Яковенко Я.Ю., Сокурченко П.І. Теоретичні і практичні аспекти стійкого розвитку підприємства в умовах невизначеності економічного середовища. Молодий вчений. 2017. № 4(44). С. 710–714.
22. Сиротюк Г.В. Реалізація концепції сталого розвитку аграрних підприємств. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/118.pdf>.
23. Комлева Ю.В. Сстійкий розвиток підприємства як необхідна основа його конкурентоспроможності. URL: <https://www.sworld.com.ua/index.php/tu/economy-113/business-economics-and-production-management-113/17448-113-1071>.
24. Терещенко С.І. Взаємозв'язок стійкого розвитку та ресурсної політики підприємства. Економіка і суспільство. 2017. № 12. С. 377–381.
25. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. Вип. 1 (48). Одеса: Одеський національний економічний університет, 2013. С. 85–89.
26. Верегун А.М., Тарасенко І.О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації. Вісник КНУТД. Проблеми економіки організацій та управління підприємствами. 2014. № 2. С. 207–217.
27. Телешевська С.М. Оцінка факторів сталого розвитку підприємств хлібопекарської галузі: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Одеса, 2016. 45 с.
28. Гуцул М.О. Концепція фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 102–106.
29. Тарасова О.В. Фінансовий механізм стійкого розвитку підприємства. Економіка харчової промисловості. 2016. Т. 8. Вип. 2. С. 59–63.